

существующего ботанического заказника “Драбинивка” с предоставлением ему статуса общегосударственного.

Shcura T. V.

PROTECTION OF THE RARE STEPPE EPHEMEROIDES OF PRIDNIPROV'YA LEFT-BANK

The consisting of populations' saving of rare steppe ephemeroïdes of the naturally protected network of Pridniprovia Left-bank is found out. The creation of three new nature protection objects of local value (Poltava region) and area expansion of existent botanical order "Drabinivka" with a grant him of status national was grounded.

Надійшла 10.03.2011 р.

УДК 583.5:582.573.81(477)

І. А. Грицай¹, В. О. Коваленко²

¹Полтавський національний
Педагогічний університет ім. В. Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36000, Україна

²Луганський національний університет
Містечко ЛНАУ, м. Луганськ, 91008, Україна

ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЛІСКИ СИБІРСЬКОЇ (*SCILLA SIBERICA* HAW.) НА ТЕРИТОРІЇ РІВНИННОЇ ЧАСТИНИ УКРАЇНИ

Scilla siberica, поширення, ефемероїди, ценотичні умови, рівнинна частина України

Серед рідкісних рослин, які включені до “Червоної книги України” [7] та регіональних списків, чисельною є група ефемероїдів, стан популяцій яких обумовлений природними і антропогенними чинниками. Невід’ємними компонентами весняних синузій лісових ценозів рівнинної частини України є декоративно квітучий евро-сибірський неморальний вид проліска сибірська (*S. siberica* Haw.). Деградація лісових екосистем призводить до скорочення чисельності популяцій указанного виду, який внесений до регіональних списків 10 областей. Дослідження еколого-ценотичних особливостей *S. siberica* на території рівнинної частини України послугують формуванню теоретичної основи для розробки практичних заходів збереження виду.

Матеріал і методика досліджень

Матеріалом для даної роботи слугували результати оригінальних досліджень, гербарні матеріали Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАНУ (KW), Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАНУ (KWH), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (KWU), Львівського Державного природничого музею НАНУ (LWS), Інституту екології Карпат НАНУ (м. Львів) (LWE), Львівського державного університету імені І.Я. Франка (LW), Донецького ботанічного саду НАНУ (DNZ), Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (CWU), Полтавського (PW) і Херсонського (КНЕМ) краєзнавчих музеїв. Геоботанічні описи здійснені на ділянках площею (10x10м), на

основі загальноприйнятих методик [5]. Назви видів наведено згідно з номенклатурним списком (Mosyakin, Fedoronchuk, 1999) [9].

Результати дослідження та їх обговорення

В Україні *S. siberica* зустрічається на Лівобережному Поліссі в Центральному і Східному Лісостепу та Степу (крім західної частини). Згідно з градацією комплексів європейських широколистяних лісів для рівнинної частини України, локалітети *S. siberica* приурочені до двох регіональних підрозділів широколистяних лісів, дністровсько-дніпровських та східноєвропейських [8]. На півдні та південному-сході рівнинної України *S. siberica* зустрічається у складі чагарникових та степових угруповань.

Ще у минулому столітті *S. siberica* була приурочена до типових дністровсько-дніпровських широколистяних лісів, які розміщувалися за межами основного ареалу виду. У межах західної частини Придніпровської височини відомі знахідки *S. siberica*, датовані серединою ХХ ст. з Вінницької та заходу Черкаської областей (KW). Нині ці місцезнаходження виду не підтверджені. Нехарактерний для *S. siberica* м'який і теплий клімат території та відчутний вплив антропогенного фактору сприяли елімінації особин виду із лісових угруповань.

На крайній західній межі ареалу *S. siberica* виявлена у складі плакорних лісів перехідного типу між дністровсько-дніпровськими та східноєвропейськими (урочище “Чорний ліс”, Кіровоградська обл.). Останні у Правобережній Україні зустрічаються спорадично і приурочені здебільшого до схилів північної експозиції. Лісові масиви розміщуються на сильно розчленованих частинах Придніпровської височини в умовах з кількістю опадів 400-450 мм. Переважають темно-сірі важкосуглинкові ґрунти, механічний склад яких загалом не характерний для правобережно-лісостепового Придніпров'я [1]. У складі весняних синузій *S. siberica* може домінувати як у грабових, так і дубових лісах, за умови відсутності чи незначної кількості інших видів. Часто *S. siberica* співдомінує (проективне покриття близько 15%) з рясом порожнистим (*Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Koerte) у складі грабово-дубово та кленово-липово-дубових лісах ліщинових. В угрупованнях із домінуванням цибулі ведмежої (*Allium ursinum* L.) чисельність *S. siberica* різко знижується. У складі фітоценозів в ур. “Чорний ліс” *S. siberica* характеризується вищим проективним покриттям порівняно з проліскою дволистою (*S. bifolia* L.).

У лісах північної частини Лівобережного Лісостепу, для яких характерний перехідний тип рослинності північного варіанту Придніпровських грабово-дубових лісів, *S. siberica* зростає в угрупованнях з різним складом домінантів літніх синузій (Ічнянське л-во, Чернігівська обл.). Лісові масиви приурочені здебільшого до розчленованих річкових долин, на яких формуються легкі сірі лісові ґрунти в умовах із достатньою кількістю опадів (550-600 мм) [6].

У складі кленово-липово-грабових лісів (окол. с. Віжень, Ічнянський р-н), *S. siberica* є домінантом трав'янистого покриву (іноді співдомініантом з анемоною жовтецевою (*Anemone ranunculoides* L.). Лише в угрупованнях із участю осоки волосистої (*Carex pilosa* Scop.), проективне покриття *S. siberica* є незначним (близько 5-7%). Серед інших ефемероїдів поодинокі трапляються *Corydalis cava*, ряс ущільнений (*C. solida* (L.) Clairv.), зірочки жовті (*Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl.). Відмічені також розхідник шорсткий (*Glechoma hirsuta* Waldst. et Kit.), жовтець кашубський (*Ranunculus cassubicus* L.), петрів хрест лускатий (*Lathraea squamaria* L.), просянка розлога (*Milium effusum* L.).

Як асектатор (проективне покриття до 7%) *S. siberica* виявлена нами у складі кленово-липово-грабово-дубових лісів ліщинових (Ічнянський національний природний парк), де спостерігається зростання участі інших видів: підсніжника білосніжного (*Galanthus nivalis* L.), зубниці бульбистої (*Dentaria bulbifera* L.), пшінки весняної (*Ficaria verna* Huds.), *Scilla bifolia*. Проте, досить часто в угрупованнях з яглицею звичайною (*Aegopodium podagraria* L.) зустрічаються синузії із домінуванням *S. siberica* і *Anemone ranunculoides*.

На східній межі ареалу, у складі Придніпровських грабово-дубових лісів (північний-захід Полтавської обл.), проективне покриття *S. siberica* зростає через відсутність у трав'янистому покриві витривалішого конкурента – *Galanthus nivalis*. Трав'янистий покрив формують види – супутники грабових угруповань зеленчук жовтий (*Galeobdolon luteum* Huds.), *Corydalis cava*, *S. bifolia*, та види східноєвропейських широколистяних лісів *Corydalis solida*,